

АРТИКУЛЯЦІЯ (від лат. *articulo* – розбірливо вимовляю) – 1) кінестетична основа утворення певного звуку; 2) функціонування мовленнєвих органів з метою вимови звуків мовлення та їх комбінацій; 3) ступінь чіткості вимови певного звуку.

В А. розрізняють три фази: екскурсію (приступ), кульмінацію (витримка) та рекурсію (відступ). Екскурсія (від лат. *excursio* – вибігання) – підготовка органів мовлення до вимови звуку. Кульмінація (від лат. *culmen* – вершина) – положення мовленнєвих органів у момент вимови звуку. Рекурсія (від лат. *recursio* – відступ) – повернення органів мовлення у вихідне положення.

Органи А. містяться у ротовій порожнині. Одні з них є рухомими (язик, губи, особливо нижня, м'яке піднебіння, нижня щелепа), інші – пасивними (зуби, тверде піднебіння, альвеоли). *Див. також Мовленнєвий апарат.*

Місце А. визначає: а) зімкнення губ або зімкнення нижньої губи з верхніми зубами (лабіалізовані голосні, губні та губно-зубні приголосні); б) положення спинки язика в горизонтальному напрямку відносно піднебіння (передньо-, задньо-, середньоязикові приголосні); в) зближення кореня язика із задньою стінкою глотки (глоткові приголосні).

Спосіб А. визначає ступінь підняття язика до піднебіння (голосні високого, середнього та низького піднесення, проривні (зімкнені) приголосні, фрикативні (щілинні), носові, африкати (зімкнено-щілинні).

Формування правильної А. регулюється мовленнєвими зонами кори головного мозку та підкірковими утвореннями, здійснюється під впливом слухового та кінестетичного контролю. А. може порушуватись через наявність органічних змін мовленнєворухового апарату (аномалії зубо-щелепної системи, відсутність чи аномалії різців, порушення прикусу, макро- чи мікрогლოსія, вкорочена під'язикова зв'язка, розщеплення губи і піднебіння). Стан А. тісно пов'язаний з розвитком фонематичного слуху. У осіб з порушеннями мовлення він недорозвинений, а у слабкочуючих несформований, що значно утруднює оволодіння правильною А.

Лит.: 1. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика : підруч. / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко та ін. – К. : Знання, 2010. – С. 178-195. 2. Рібцун Ю. В. Сходишками правильного мовлення : навч.-метод. посіб. – Тернопіль : Мандрівець, 2017. – 240 с.

Ю. В. Рібцун